

DOI 10.36074/logos-13.03.2026.062

## ВІЛЬЯМ ТВІСС ТА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПРЕСВІТЕРІАНСТВА: РОЛЬ ПРОЛОКУТОРА В ПРОЦЕСІ КОНФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ (1643–1646)

Судаков Сергій Миколайович<sup>1</sup>

---

1. аспіранта кафедри історії стародавнього світу і середніх віків  
Історичного факультету

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, УКРАЇНА*

**ORCID ID: 0009-0000-4813-9827**

---

Процес релігійної та політичної трансформації Англії в середині XVII століття неможливо адекватно інтерпретувати без залучення концептуального апарату теорії конфесіоналізації, розробленої Хайнцом Шиллінгом та Вольфгангом Райнгардом. Конфесіоналізація, яка в європейському контексті охоплює період між Аугсбурзьким миром (1555) та закінченням Тридцятилітньої війни (1648), описує паралельні процеси формування чітких церковних структур, доктринальних систем та механізмів соціального дисциплінування. В англійському контексті цей процес набув специфічних рис через тривалу боротьбу між єпископальною структурою Церкви Англії та пуританськими рухами, що прагнули подальшої та досконалішої реформації.

Вестмінстерська асамблея (1643–1653) стала кульмінаційною точкою англійської конфесіоналізації, де теологія, політика та право сплелися в єдиний вузол. Скликання Асамблеї Довгим парламентом 1 липня 1643 року було стратегічним кроком у війні проти Карла I та архієпископа Вільяма Лода. Призначення Вільяма Твісса пролокутором (головою) цих зборів мало на меті надати процесу створення нової державної церкви беззаперечної інтелектуальної ваги та міжнародного визнання. Твісс, як міжнародно шанований теолог, мав стати гарантом того, що англійське пресвітеріанство не буде сприйняте як радикальне сектантство, а як законна та ортодоксальна гілка реформованої Європи.



## 섹션 26.

HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

Проблема інституціоналізації пресвітеріанства полягала у складному переході від пуританізму як широкого, часто аморфного руху за благочестя, до пресвітеріанства як жорстко визначеної конфесійної ідентичності, що базується на Jus Divinum (божественному праві) церковного управління. Роль Твісса у цьому процесі була критичною, оскільки саме під його головуванням Асамблея почала розробку документів, що мали замінити «Книгу спільної молитви» (Book of Common Prayer) та «Тридцять дев'ять статей».

Центральним елементом репутації Твісса була його капітальна праця «Виправдання благодаті, влади та провидіння Божого» (1632). Цей трактат, написаний як відповідь на виклики Якова Армінія та захист позиції Вільяма Перкінса, став одним із найвпливовіших творів тогочасної реформованої теології. У контексті конфесіоналізації жорстка доктринальна позиція виконувала функцію «демаркаційної лінії». Вона дозволяла чітко відокремити реформовану ідентичність від того, що пуритани вважали «папістськими» або «пелагіанськими» помилками армініанства, яке на той час панувало в єпископальній ієрархії під проводом Лода.

Репутація Твісса створювала навколо Вестмінстерської асамблеї ореол серйозності. Коли Асамблея почала перегляд «Тридцяти дев'яти статей», саме Твісс забезпечував те, щоб кожне формулювання відповідало найвищим стандартам тогочасної ортодоксії. Його зв'язок із Оксфордом та досвід капеланства у Єлизавети Богемської (доньки Якова I) додавали йому політичної ваги у взаємодії з європейськими протестантськими дворами. Таким чином, постать пролокутора стала ключовим фактором «зовнішньої конфесіоналізації» – процесу визнання англійської реформи іншими реформованими державами.

Попри свій високий науковий статус, Твісс зіткнувся з неймовірними труднощами у повсякденному управлінні Асамблеєю. Вестмінстерська асамблея не була монолітною. Твіссу доводилося головувати на засіданнях, де стикалися інтереси трьох основних груп. Пресвітеріанська більшість, яка прагнула до жорсткої ієрархічної структури церковного управління. Ерастіани, які вважали, що церква повинна бути підпорядкована світській владі. ІнDEPENDенти, які виступали за автономію кожної конгрегації.

Одним із найсерйозніших викликів для Твісса стала публікація Apologeticall Narration (1643) незалежними богословами. Цей документ став відкритим викликом пресвітеріанській ідеї національної уніфікації. Твісс, як модератор, мав забезпечити, щоб ці розбіжності не призвели до розвалу Асамблеї, особливо в умовах необхідності підтримання союзу з Шотландією. Він сприяв створенню «комітетів узгодження», де намагалися знайти компроміс між незалежністю громад та пресвітеріанською дисципліною.

Дебати щодо *Jus Divinum* (божественного права) церковного управління стали справжнім випробуванням для лідерства Твісса. Ерастіани, на чолі з видатним юристом Джоном Селденом, піддавали сумніву теологічні підстави для виключного права церкви на відлучення від причастя. Твіссу доводилося модерувати ці дебати, де Селден використовував свої глибокі знання рабиністичної літератури та античного права, щоб довести, що церковні покарання завжди були частиною цивільної юрисдикції. Внесок Твісса полягав у тому, щоб спрямувати ці дискусії в русло систематичної теології, не дозволяючи правовим деталям затьмарити загальну мету конфесійної реформи.

Протягом 1644–1645 років Асамблея під керівництвом Твісса перейшла від загальних дебатів до кодифікації нових стандартів англійської церкви. Це був період творення конфесії у його найбільш конкретному вимірі.

«Директорія суспільного богослужіння» (1645), що прийшла на зміну англіканській літургії, була одним із найважливіших досягнень періоду Твісса. Вона не була требником у традиційному розумінні, а радше збірником вказівок для пастора. У контексті конфесіоналізації Директорія виконувала роль уніфікатора соціальної практики. Вона вимагала від віруючих «поважної та врівноваженої манери» під час заходження до храму, забороняла приватні розмови та сон під час проповіді. Ця регламентація богослужіння була прямо спрямована на формування «дисциплінованого підданого», який через щотижневу участь у впорядкованому культі засвоював нові релігійні та соціальні норми. Твісс, попри свою прихильність до академічної свободи, підтримував ідею, що церква має бути школою благочестя, де порядок у молитві є відображенням порядку в державі.

Важливим аспектом діяльності Твісса була координація роботи з шотландськими делегатами, такими як Олександр Хендерсон та Джордж Гіллеспі. Шотландці були рушійною силою пресвітеріанської радикалізації в Асамблеї, вимагаючи повної уніфікації релігії між трьома королівствами. Твісс, як англієць, мав знайти баланс між шотландським досвідом та англійською пуританською традицією, яка була більш фрагментарною та залежною від парламенту. Саме під час перебування Твісса на посаді пролокутора було закладено фундамент для того, що шотландська церква прийняла у 1647 році як «Вестмінстерські стандарти». Твісс виступав як «міст» між англійським академізмом та шотландською церковною практикою. Його участь у редагуванні псалтиря Френсіса Роуза та робота над катехізисами були частиною масштабного проекту зі створення єдиного культурно-релігійного простору.

## 섹션 26.

### HISTORY, ARCHEOLOGY AND CULTUROLOGY

Вільям Твісс помер у липні 1646 року, за кілька місяців до того, як Асамблея завершила текст «Сповідання віри». Його смерть ознаменувала перехід від періоду закладання фундаментів до періоду остаточного оформлення та політичної боротьби за впровадження стандартів.

Його вклад у конфесіоналізацію полягав у тому, що він задав «інтелектуальний ритм» Асамблеї. Під його головуванням було вироблено теологічну мову (схоластична точність стала обов'язковою для кожного пункту Сповідання), процедурні норми (система комітетів та звітів дозволила опрацювати величезний обсяг матеріалу за короткий час) та міжнародний авторитет (Твісс зробив Вестмінстерську асамблею легітимною в очах європейського протестантизму).

Хоча англійське пресвітеріанство не втримало своїх позицій як державна церква після 1660 року, робота, розпочата Твіссом, мала колосальний вплив на світовий протестантизм. Вестмінстерське сповідання та катехізиси стали «підпорядкованим стандартом» для пресвітеріанських церков у Шотландії, Ірландії та Америці. У контексті «довгої Реформації» Твісс виявився фігурою, яка змогла синтезувати англійське пуританське благочестя з континентальною реформованою ортодоксією.

Вільям Твісс як пролокутор Вестмінстерської асамблеї відіграв унікальну роль у процесі інституціоналізації англійського пресвітеріанства. Його інтелектуальний престиж як «міжнародного вченого» забезпечив необхідну легітимність Асамблеї в очах як вітчизняних політиків, так і закордонних богословів. У межах парадигми конфесіоналізації Твісс виступив як архітектор доктринальних та літургійних кордонів, що дозволило пуританському руху трансформуватися у чітку конфесійну структуру.

Попри фізичну слабкість та труднощі в практичній модерації, Твісс зумів утримати єдність Асамблеї в найбільш критичні роки її діяльності (1643–1646). Його здатність поєднувати схоластичний метод із пастирською турботою про «подальшу реформацію» дозволила Асамблеї виробити документи, які на століття визначили ідентичність пресвітеріанства у всьому світі. Вестмінстерські стандарти, сформовані під його керівництвом, стали не лише богословськими текстами, а й інструментами соціального та церковного дисциплінування, що відповідало загальноєвропейським трендам ранньомодерного державного будівництва. Таким чином, Вільям Твісс залишається ключовою фігурою, без якої успіх Вестмінстерського проекту був би неможливим, а пресвітеріанська ідентичність не набула б своєї завершеної інтелектуальної та інституційної форми.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

- [1] Jus Divinum Regiminis Ecclesiastici: The Divine Right of Church Government (1646) / ред. С. Coldwell. Grand Rapids, Michigan : Reformation Heritage Books, 2020. 384 с.
- [2] The Grand Debate: The Reasons Presented by the Dissenting Brethren against Certain Propositions concerning Presbyterian Government / ред. С. Coldwell. Grand Rapids, Michigan : Reformation Heritage Books, 2024. 424 с.
- [3] Cho Y. Anthony Tuckney (1599-1670): Theologian of the Westminster Assembly. Grand Rapids, Michigan : Reformation Heritage Books, 2017. 164 с.
- [4] Letham R. The Westminster Assembly. Reading Its Theology In Historical Context. Phillipsburg, New Jersey : P&R Publishing, 2009. 416 с.
- [5] McGoldrick J. E., Reed R. C., Hugh T. S. J. Presbyterian and Reformed Churches. A Global History. Grand Rapids, Michigan : Reformation Heritage Books, 2012. 566 с.
- [6] Reid J. Memoirs of the Westminster Divines. Carlisle, Pennsylvania : The Banner of Truth Trust, 1982. 756 с.

